

Kula Evleri, Kapı Tokmakları ve Halkaları

Door Knockers and Rings in the Kula Houses

Yrd. Doç. Dr. Serap ERÇİN KOÇER*

Özet

Manisa'ya bağlı Kula ilçesi konut mimarisi ile bilinmektedir. Kula evleriyle ilgili çalışmalarda ağırlıklı olarak plan tipleri üzerinde durulmuştur. Kuruluş ve mekân düzenlemesi bakımından Kula evleri, Türk ev mimarisinin özelliklerini taşımakta olup bu çalışmada hızla yok olan kapı tokmakları ve halkaları ele alınmıştır. Asıl işlevleri ses çıkarmak olan tokmakların ve kapıyı açıp-kapatmaya yardımcı olan halkaların ayrıca süsleme unsuru olarak da bir önemi bulunmaktadır. Çalışmada otuz yedi kapı tokmağı ve kapı halkası incelenmiştir. Çalışmada ki ana amaç ise konut mimarisindeki bu küçük elemanların yok olmadan belgelendirilmesini sağlamaktır.

Anahtar kelimeler: Kula, konut, kapı tokmağı, kapı halkası, mimari

Abstract

Kula, one of the districts of Manisa, is well-known with its domestic architecture. The studies on Kula houses are mostly about the types of plans. In this study almost extinct door knockers and rings of Kula houses which have characteristic features of Turkish houses are discussed. Door knockers whose main function is to sound and rings whose main function is to help opening and closing the door have also important place as a decoration element. In this study thirty-seven door knockers and rings are analysed. The main purpose in the study is to certify these small elements, belonging to house architecture, before they disappear.

Keywords: Kula, house, door knocker, door ring, architecture

Tarihte, kapı tokmakları ve halkalarından M.Ö. 9. yüzyılda söz edildiği bilinmektedir [Göktaş Kaya 2010: 344]. Anadolu Selçukluları döneminde ait en eski kapı tokmağı örneği Cizre Ulu Camii'nin tunç malzemenen yapılan kapı tokmağıdır. İki ejder ve bir aslan başı kompozisyonundan oluşan tokmak 13. yüzyıla tarihlendirilmektedir. İki kanatlı kapı üzerindeki iki kapı tokmağından birisi çalınarak Kopenhag David Koleksiyonuna satıldığı bilinmektedir. Tokmak yerinden sökülürken iki ejder arasındaki aslan başı kırılmış ve kapı üzerinde kalmıştır. Ejder figürlü diğer kapı tokmağı kırılan aslan başı ile beraber Türk ve İslam Eserleri Müzesine nakledilmiştir [Erginsoy 1978: 440].

Türk mimarisinin ziyneti olan kapı tokmakları ve halkaları daha çok sivil yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Ana işlevi ses çıkartmak olan tokmaklar konutların giriş cephesini süslemelerinin yanı sıra devrin sanat görüşü ve anlayışını dile getiren eserler oldukları için ayrı bir öneme sahiptir [Taner 1979: 8]. Bunların dışında tokmak ve halkalar ev sahibinin doğup

* Bozok Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, ercin.kocer@bozok.edu.tr

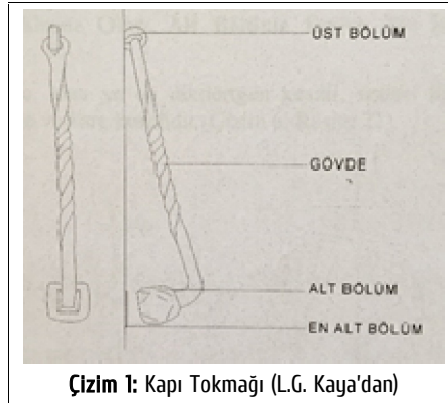
büyük olduğu coğrafya, mensubu olduğu din, mesleği ve ekonomik durumu hakkında da bilgi vermektedir [Sayan 1997: 110]. Alt tabaka toplumlarda kapı tokmakları basit formlu, demir malzemeden ve küçük halkalar şeklindedir. Sosyal ve ekonomik durumu orta halli olan topluma ait evlerin kapı tokmakları pirinçtendir. Ekonomik zenginliğe sahip kesimler ile yöre ağalarının evlerinde görülen kapı tokmakları ise süsleme ve görsellik bakımından ön plana çıkmaktadır [Şapolyo 1970: 13].

Kapı tokmakları ve halkaları fonksiyon olarak genellikle birbiriyle karıştırılmaktadır. Tokmakların ilk işlevi; kapıya vurmak suretiyle ses çıkartmak olup böylece evde yaşayanlara haber vererek müsaade istenmektedir. Diğer bir işlevi ise kapı kolu görevini üstlenmektir. Halkaların görevi sadece kapı kanatlarını çekip kapıyı açıp-kapatmaktır.

Geleneksel Türk evinin karakteristik özelliklerini barındıran Kula, eski şehir dokusunu günümüze kadar koruyabilen merkezlerdendir [Bozer 1988: 5]. Kula evlerinde üç çeşit plan tipi görülmektedir [Bozer 1988: 44]. Bunlar dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipleridir. Bu üç plan tipinden en çok karşılaşılanı dış sofalı plandır. Dış sofalı planın daha yaygın olması ilçenin iklim özelliklerine bağlanabilir. Mahremiyet düşüncesi ile evler oldukça yüksek bir avlu duvarı içinde yer almaktadır. İncelenen kapı tokmakları ve kapı halkalarının ait olduğu kapılarda çoğunlukla ahşap malzeme kullanılmıştır. Yenilenen kapılarda ise demir kullanılmıştır. Kapılar avluya iki kanatlı olarak açılmaktadır. Tokmak ve halkalar ortalama yerden 1,5-2 metre kadar yüksekliktedir. Yani yetişkin bir insanın kolaylıkla erişebileceği seviyededir. İlçede çok sayıda kapı tokmağı ve halkası vardır. Tarafımızca incelenen tokmakların ve halkaların büyük bir kısmı demir malzemeden yapılmış olup bunların yapımında dökme ve dövme teknikleri kullanılmıştır. İlçede demir malzemenin mimariyi tamamlayan diğer elemanlarda da yaygın bir şekilde kullanımı, demir işçiliğinin günümüzde de devam ettirilmesi, kapı tokmak ve halkalarının da yerel üretim ürünleri olduğuna işaret etmektedir. Bu makaleye konu olan tokmak ve halkalar; kapı tokmakları, kapı halkaları, kapı tokmak ve halkaları olmak üzere üç grupta incelenmiştir.

1. Kapı Tokmakları

Geleneksel Kula evlerinin kapı kanatları üzerinde yer alan tokmak ve halkalar birkaç parçadan oluşmaktadır. Tokmaklar; üst bölüm, gövde ve alt bölümden oluşmaktadır (Çizim 1).

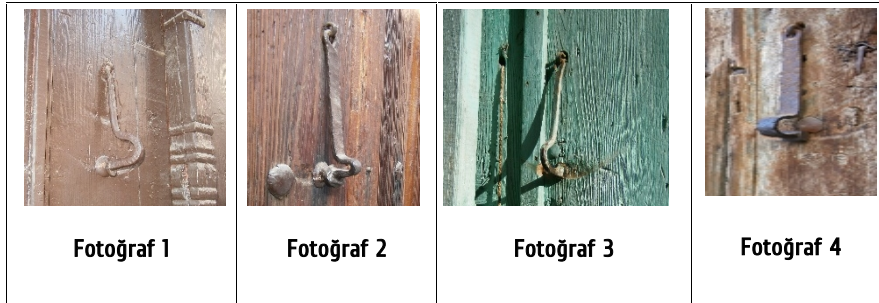
Bazı kaynaklarda "kanca", "ayna" olarak da ifade edilmektedir [Ataoğuz Çal 2008: 225]. L. Gökteş Kaya kapı tokmaklarını altı grupta ele almıştır. Bunlar; düşey bir çubuk şeklinde olan düz tokmaklar, düşey bir çubuk şeklinde olup alt bölüme doğru bir kıvrım yapan tokmaklar, düşey bir çubuk şeklinde olup orta kısmında dışa doğru bir kıvrım yapan tokmaklar, düşey bir çubuk şeklinde olup ayrı bir tutma yerine sahip olan tokmaklar, soyut bitkisel motifli tokmaklar ve el biçimli tokmaklardır [Gökteş Kaya 2010: 350]. M. Denктаş'ın makalesinde tokmaklar üç ana grupta incelenmiştir. Bu ana grupların her birinin alt başlığı bulunmaktadır. Bunlar; geometrik biçimli kapı tokmakları [kapı gövdesiyle "L" biçiminde ve "C" biçiminde buluşan tokmaklar, oval biçimli kapı tokmakları, "U" biçiminde ve son olarak ucu kıvrımlı "C" biçiminde olan tokmaklar]. Bitkisel biçimli kapı tokmakları (lale biçimli ve armut biçimli kapı tokmakları) ve figürlü kapı tokmakları (insan eli biçimli ve ejder figürlü) şeklindedir [Denктаş 2005: 115-139]. Ö. A. Çal ise tokmakların gruplandırmasını el biçimli, damla şeklinde, "C" kıvrımlı, "S" kıvrımlı ve bitkisel olarak yapmıştır [Çal vd. 2008: 225-234]. Bu çalışma kapsamında; ilçede yirmi sekiz adet kapı tokmağı tespit edilmiştir. Tokmakların gruplandırılmasında M. Denктаş'ın gruplandırması baz alınmıştır.

1.1. Kapı Gövdesine Düz Uzanan Tokmaklar

Bu gruptaki tokmaklar kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır. İlk grup kapı gövdesiyle "C" şeklinde buluşan kapı tokmakları, ikinci grup ise kapı gövdesiyle "L" şeklinde buluşan tokmaklar olarak sınıflandırılmaktadır [Denктаş 2005: 115-139].

1.1.1. Kapı Gövdesiyle "C" Şeklinde Buluşan Kapı Tokmakları

İlçede en çok karşılaşılan tokmak türüdür. Kapıya bir kanca yardımıyla tutturulan tokmakların üst ve gövde bölümü kapı gövdesine düz olarak uzanmakta, alt bölümü dışarı doğru "C" şeklinde bir çıkıntı oluşturmaktadır. Genel olarak birbirine benzeyen tokmakların bazılarının üst bölümleri ile gövdelerinin genişlikleri farklıdır. Tokmağın alt bölümünde kapı üzerine vurarak ses çıkarmaya yarayan yuvarlak ya da kare elemanlar bulunmaktadır. "C" kıvrımları tokmağın hemen üzerinden başlamaktadır (Fotoğraf 1,2,3,4).

Kapı gövdesine düz uzanıp "C" formu oluşturan tokmakların bazı örneklerinde en alt bölüm spiral bir kıvrımla sonlanmaktadır. Kapı gövdesiyle "C" şeklinde buluşan kapı tokmaklarında dökme ve dövme teknikleri kullanılmıştır (Fotoğraf 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11) "C" formundaki kapı tokmaklarının Türkiye'de sayısız örnekleri vardır. Safranbolu - Şehir Bölgesi Kışlayanı Sokaktaki 15 numaralı evin tokmağı da aynı şekilde alt bölümü kıvrım oluşturmaktadır [Göktaş Kaya 2010: 350].Yapılan çalışmalar sonucunda Sivas-Divriği'de art arda iki kıvrım yapan örneklerin de olduğu gözlemlenmiştir [Denktaş 2005: 116]. Ayrıca Afyon, Niğde, Kayseri illerinde de gövdesinde kıvrım oluşturan tokmaklar bulunmaktadır [Çal vd. 2008: 87].

1.1.2. Kapı Gövdesiyle "L" Şeklinde Buluşan Kapı Tokmakları

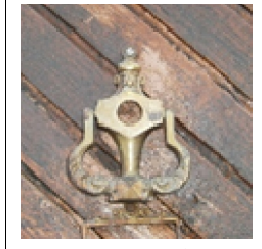
Bu gruptaki kapı tokmaklarının gövdeleri ve üst bölümleri düz bir çubuk şeklindedir. Alt bölümleri ise dik bir açı ile içeri doğru bükülmüştür. Bazı örneklerde tokmaklar, kapı üzerindeki göbeğe kanca yardımıyla eklenmiştir. Bazıların da ise tokmaklar doğrudan kapıya kanca ile tutturulmuştur. Alt uçlarında daire, kare ve volütler uygulanmıştır (Fotoğraf 12, 13, 14, 15, 16). Diğerlerinden farklı olarak ele alınan bir örnekte tokmağın alt bölümü hayvan başına benzemekte ve göz şeklinde bir delik yer almaktadır (Fotoğraf 17).

"C" formuna nazaran daha az karşılaşılan "L" şeklindeki kapı tokmakları malzeme olarak demirden olup ve dövme tekniği ile yapılmıştır. "L" biçimli tokmakların geleneksel ve en eski tipler olduğu bilinmektedir. Isparta, Afyon ve Akşehir'de benzer örnekler bulunmaktadır [Demirci 2011: 185].

1.2. Armut Biçimli Kapı Tokmakları

İlçe' de görülen tokmak biçimlerinden bir diğer grubu armut şekilli kapı tokmakları oluşturmaktadır. Gövdenin ana biçimlenişi armut şekline benzemektedir [Çal 1999: 282]. Tespit edilen üç adet tokmak dövme tekniğiyle yapılmıştır. Biçim olarak hepsi birbirinden farklıdır. İlk örneğin süslemesi diğerlerine nazaran daha yoğundur. Çivi ile ahşap kapıya eklenen tokmağın üst bölümünde simetrik olarak yerleştirilmiş volütler vardır. Tokmağın gövde başlangıç noktası dar olup ve alt bölüme doğru genişlemektedir. Üzeri yivlendirilen gövdenin sonlandırılmasında yine kıvrımlar söz konusudur. İki taraflı gelen gövdenin birleşim yerinde bulunan tokmak, ahşap kapı üzerindeki metal aksana vurmak için daha kalın ele alınmıştır. Bu örnekte kullanılan malzeme pirinçtir. Ahşap kapı da orijinal olmayıp tokmak yenilenmiştir (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18

İkinci örnek biçimleniş bakımından armut şekline ilk örneğe nazaran daha çok benzemektedir. Kalın bir kanca ile kapı üzerine tutturulan tokmağın üst bölümünde dilimlendirilmiş bir süsleme unsuru vardır. Gövdesi ortaya doğru genişleyen tokmağın ortasında ise akant yaprakları süslemesi yer almaktadır. Dövme tekniğiyle yapılan tokmağın diğer tokmalarda olduğu gibi alt bölümü kalındır (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19

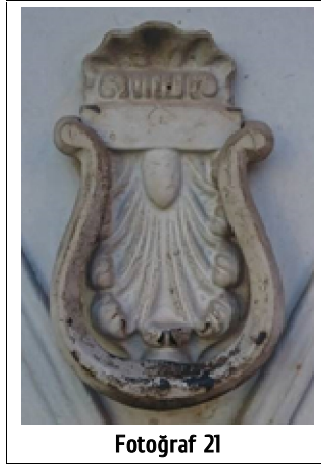
Armut biçimli tokmaklar grubuna dahil olan son kapı tokmağın da ise iki "C" kıvrımı sırt sırta yerleştirilmiş alt bölümde ise karşılıklı birbirlerine bakan iki "C" kıvrımı yarım daire formu oluşturacak şekilde birleştirilerek tokmak tamamlanmıştır. Tokmak kalın bir kanca ile gövdeye yerleştirilmiştir. Bu bölüm merkezden dağılan ışınal şeritlerle bezelidir (Fotoğraf 20). Tokmağın kapıya eklendiği ışınal şeritli göbeğe Edirne [Çal vd 2008: 147], Sivas - Divriği [Denktaş 2005: 118], Afyonkarahisar illerindeki çeşitli örneklerde de rastlanılmaktadır [Çal 1999: 50-53]. İlçeye yakın bir mesafede bulunan Uşak'ta bu gruptan tokmakları görmek mümkündür. Kula ilçesi'ndeki tokmalardan farklı olarak bu kapı tokmaklarının gövde bölümünde bezemeler vardır (Uşak-Bozkurt Mah. Tirit Sokak No:8) [Sayan 1997: 112]. Armut biçimli bu gruptaki kapı tokmakları bazı bölgelerde vazo biçimli kapı tokmakları olarak da ifade edilmektedir [Denktaş 2005: 118].

Fotoğraf 20

1.3. At Nalı Biçimli Kapı Tokmakları

Çalışma kapsamında ele alınan Kula evlerinin kapı tokmakları arasında farklı bir tür at nalı biçimli kapı tokmağıdır. İlçede bir adet at nalı şeklinde tokmak tespit edilmiştir. Dökme tekniğiyle yapılan tokmağın gövde kısmı yivlendirilmiştir. Kancayı tutan uçları ise hafif dışa dönük olan tokmak bitkisel bezemeli bir göbeğe eklenmiştir. Göbeğin (aynalığın) üst bölümü yarım daire şeklinde ve kenarları dilimli olarak biçimlendirilmiştir. Kancanın hemen üstünde dikey olarak beş bölüme ayrılmış yanları ise içe kıvrımlı bir süsleme söz konusudur. Gövdede akant yapraklarına yer verilmiştir. Bu akantlar kancanın hemen altında başlamakta ve kıvrımlar halinde sonlanmaktadır (Fotoğraf 21). Bazı bölgelerde (Kırşehir, Hatay vb.) eski evlerin kapılarında at nalı şeklinde kapı tokmaklarını görmek mümkündür. Uğurlu olduğuna inanılan [Oğuz vd. 2004: 55] ve iyiliği, mutluluğu, bereketi simgelediğine inanılan at nalı şekilli tokmakların bu bağlamda evlere asıldığı düşünülmektedir [Abalı 2013: 44].

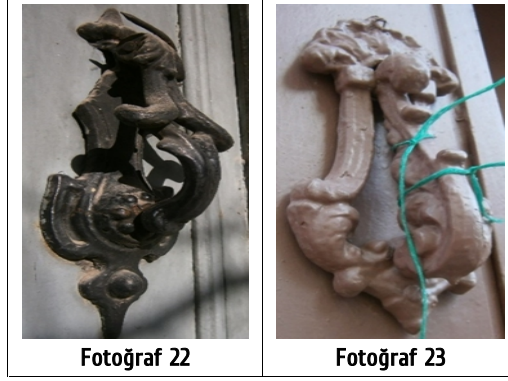

Fotoğraf 21

1.4. Bitkisel Biçimli Kapı Tokmakları

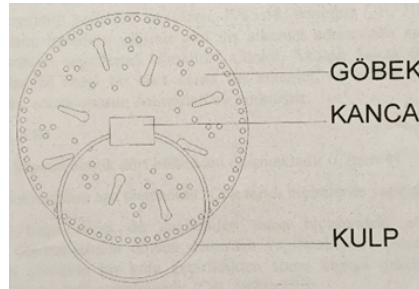
Çalışmada bitkisel bezemeli iki kapı tokmağı tespit edilmiştir. Dövme ve dökme tekniklerinin birlikte kullanıldığı bu gruptaki tokmakların kapı üzerinde yer alan bölümü ile gövdesinde bitkisel süslemeler vardır. Tokmağın aynası dökme tekniğiyle yapılmıştır ve tokmak üst tarafta dar başlayıp aşağı doğru genişlemektedir. Alt bölüm olarak adlandırılan yer

yuvarlak olarak ele alınmıştır. İlk örnekte tokmağın gövdesi ilk bakışta iki parça olarak algılanmaktadır. Fakat üst bölümden başlayan gövde ortada iki kola ayrılarak uçlarda kıvrımlar oluşturmaktadır. Üst bölüm ve alt bölüm birleşme yerlerinde düğüm oluşturmaktadır (Fotoğraf 22). Bir diğer örnekte gövdede kıvrımlar mevcuttur. Aynasında ise uçları dilimlendirilmiş ve bu dilimleri birleştiren kıvrımlar söz konusudur (Fotoğraf 23). Bu tarzdaki tokmalara Denizli, Kayseri [Göktaş Kaya 2010: 352], Kastamonu, Edirne [Çal vd. 2008: 68] illerinde rastlanılmaktadır. Tokmalarda bitkisel süslemelerin etkili olmaya başlaması bakımından 18. yüzyılda Barok üslubun Osmanlı sanatında görülmeye başlanmasına bağlanabilir [Göktaş Kaya 2010: 352].

2. Kapı Halkaları

Halkalar; göbek, kanca ve kulptan oluşmaktadır (Çizim 2) [Göktaş Kaya 2010: 341-369]. L. Göktaş Kaya halkaları iki grupta ele almıştır. Kapı üzerindeki eleman ve asıl halka bölümü olarak değerlendirme yapılmıştır. M. Denктаş ise kapı halkalarını üç grupta toplamıştır. Bunlar geometrik biçimli, bitkisel ve figürlü olarak ayrılmaktadır [Denктаş 2005: 115-139]. İlçede sayısız kapı halkası tespit edilmiştir. Fakat biçim açısından ele alındığında halkaların tamamı daire şeklindedir. Bu bağlamda birkaç örnek üzerinde durulacaktır.

Çizim 2: L.G. Kaya'dan

Halkalar, çekecek olarak da adlandırılmaktadır. İki kanatlı kapıların her iki kanadında halka yer almaktadır. Dövme tekniğiyle yapılan halkaların bazıları göbek olmaksızın doğrudan kanca yardımıyla kapıya tutturulmuştur (Fotoğraf 24, 25). Bazılarında ise kanca yardımıyla göbek ve

kulp kapıya eklenmiştir. Aynı eve ait iki kanatlı ahşap kapı üzerinde yer alan halkalar zincirle birbirine bağlanarak kapı kilidi görevi yapmaktadır.

Fotoğraf 24

Fotoğraf 25

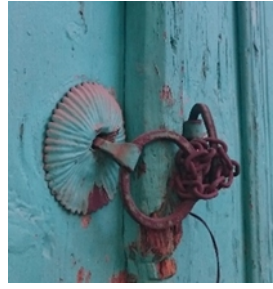
İncelenen halka örneklerinin bir kısmının göbeklerinde süslemeler vardır. Daire şeklindeki halkalar yine daire şeklindeki göbeklere bağlıdır. Göbeğin birinci kısmında delikler ve ortasında palmet - rumi geçmeler kullanılmıştır (Fotoğraf 26). Kapı halkalarında göbeğin yuvarlak ve bezemeli olduğu gibi bir grup halkanın göbek bölümü kare şeklindedir ve bezemesizdir. Göbek, aynı merkezden çıkarak etrafa dağılan ışınsal yivlerle oluşturulmuştur. Birkaç örnekte ise dairelerin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş bir bordürle çevrelenmiştir (Fotoğraf 27, 28, 29, 30, 31, 32). Daire şeklinde ele alınan halkaların göbek süslemelerini birçok şehrin kapı halkalarında görmek mümkündür. Örnek olarak İzmir, Birgi [Göktaş Kaya 2010: 346], Uşak [Sayan 1995: 58], Divriği [Denktaş 2005: 119] verilebilir.

Fotoğraf 26

Fotoğraf 27

Fotoğraf 28

Fotoğraf 29

Fotoğraf 30

Fotoğraf 31

Fotoğraf 32

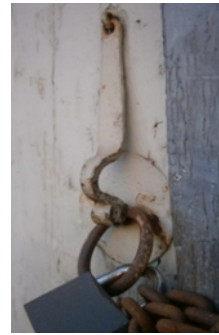
3. Kapı Halka ve Tokmakları

Bu çalışma kapsamında ele alınan son grup, halka ve tokmağın bir arada kullanıldığı örneklerdir. İlçede bu gruba dahil edilebilecek bir çok örnek mevcuttur. Çift kapı kanadı bulunan evlerde, her iki kapı kanadı üzerinde yer alan halkalardan birinin hemen üzerinde tokmak bulunmaktadır. Asıl işlevi ses çıkarmak olan tokmakların tek olduğu örneklerde tokmağın alt bölümü metal bir aksan üzerinde yer almaktadır. Fakat bu grupta tokmak ses çıkarmak için demir halkaya vurmaktadır. Burada tokmak kapı zili görevini üstlenmekte, halka ise kapı kanatlarını çekip kapatmak için kullanılmaktadır. Kapı halkalarının göbeklerinde testere dişi, merkezden dağılan ışınlar, yivlendirilmiş kenarlar vardır. Dövme tekniğiyle yapılan tokmaklar ise kapı gövdesine düşey uzanmaktadır. Tokmakların bazılarının gövdeleri "L" şeklinde devam ederken, bazılarının "C" şeklinde kıvrımlar oluşturduğu görülmektedir. "C"

kıvrımı oluşturan tokmakların alt bölümleri volütlüdür (Fotoğraf 33, 34, 35, 36, 37). Anadolu'da tokmağın ve halkanın aynı kapı kanadı üzerinde kullanıldığı örnekler vardır. (Divriği Süheyla Durdu Evi, Divriği Hatice İkizer Evi, Divriği- Uzunlar Evi [Denktaş 2005: 129-131], Kastamonu-Akdoğanlı Sok. No:5, Aslan Sok. No:4) [Çal 2014: 485-504].

Fotoğraf 33

Fotoğraf 34

Fotoğraf 35

Fotoğraf 36

Fotoğraf 37

Sonuç

Kula İlçesinde yapılan incelemeler sonucu toplam otuz yedi adet örnek belirlenmiş ve incelemeye alınmıştır. Bunlardan yirmi üç adeti kapı tokmağı, dokuz adeti kapı halkasıdır. Diğer beş adetinde ise hem tokmak hem de halka bulunmaktadır.

Tespit edilen tokmak ve halkalarda malzeme olarak demir kullanılmıştır. Demirin kullanılması ilçede uzun yıllardır devam eden demir işçiliğine bağlanmaktadır. Tokmak ve halkalar kendi aralarında gruplandırılmıştır. Tokmaklar dört başlık altında halkalar tek başlıkta ve yine halka-tokmak grubu da tek başlık altında ele alınmıştır. İlçede kapı tokmaklarının en çok rastlanılan türü ise kapı gövdesine düşey uzanan tokmaklar olarak belirlenmiştir. Tespit edilen örnekler arasında at nalı şeklindeki tokmak diğerlerinden farklılık arz etmektedir. Halkalar ise biçim açısından aynıdır.

Genel olarak Kula evlerinde yer alan halkalar ve tokmaklar boyut ve teknik olarak Türkiye örnekleriyle neredeyse aynıdır. Süsleme bakımından ise Kula İlçesindeki kapı tokmak ve

halkaları Anadolu'daki tokmak ve halkalardaki süslemeye nazaran daha sade kalmaktadır. İncelenen örneklerin hiçbirisinde tarihi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda evlerin inşa tarihleri, kapı tokmak ve halkaların tarihlendirmesinde ölçüt olarak kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- 📖 ABALI İ. [2013]. "Totem Yapmak Tabiri Üzerine", *İdil Dergisi*, C.3, S.6, s.44.
- 📖 ATAĞÖZ ÇAL Ö. [2008]. "Ali Bey Adası (Ayrılık) Kapı Tokmakları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.25, s.225-240.
- 📖 ATAĞÖZ ÇAL Ö. [2014]. "Kastamonu Şehri Kapı Halkaları ve Tokmakları", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.12, N.2, s.485-504.
- 📖 BOZER R. [1988]. *Kula Evleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- 📖 ÇAL H. [1999]. "Osmanlı Kapı Halkaları ve Tokmakları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.11, S. 282.
- 📖 ÇAL H. - Ö. ÇAL [2008]. *Trakya Bölgesi Kapı Tokmakları*, Ankara: AKM Yayınları.
- 📖 DEMİRCİ, D. [2011]. *Isparta Evleri*, Isparta: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- 📖 DENKTAŞ M. [2005]. "Divriği'nin Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları", *Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.19, s.115-139.
- 📖 ERGİNSOY Ü. [1978]. *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- 📖 GÖKTAŞ KAYA L. [2010]. "Geleneksel Kapı Halkaları ve Tokmakları: Safranbolu", *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.6, S.12, s.341-369.
- 📖 SAYAN Y. [1997]. *Uşak Evleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- 📖 SÖZEN M. - U. TANYELİ [2001]. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- 📖 ŞAPOLYO E.B. [1970]. "Kapı Tokmakları", *Önasya*, S.56, s.13-14.
- 📖 TANER P. [1979]. "Kapı Tokmakları", *Türkiyemiz*, S. 27, s.7-10.

EK**1. Kapı Tokmakları**

Fotoğraf 1	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 87. Sk. No:2
Fotoğraf 2	Kapı Tokmağı	Kenan Evren Mah. 25.Sk. No:41
Fotoğraf 3	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 94. Sk. No:8
Fotoğraf 4	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 85. Sk. No:8
Fotoğraf 5	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. Yörükhasanların Halil Ağa Sk. No:8
Fotoğraf 6	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 95. Sk. No:17
Fotoğraf 7	Kapı Tokmağı	İsmail Tosun Cad. No:17
Fotoğraf 8	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. No:4
Fotoğraf 9	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 87. Sk. No:10
Fotoğraf 10	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. No:21
Fotoğraf 11	Kapı Tokmağı	Ahmet Atay Sk. No:20
Fotoğraf 12	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. 147. Sk. No:25
Fotoğraf 13	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 95. Sk. No:19
Fotoğraf 14	Kapı Tokmağı	İsmail Tosun Cad. No:23
Fotoğraf 15	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. No:10
Fotoğraf 16	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 149. Sk. No: 6
Fotoğraf 17	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 86. Sk. No:2
Fotoğraf 18	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. 87. Sk. No:8
Fotoğraf 19	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. Abdurrahman Özer Sk. No:11
Fotoğraf 20	Kapı Tokmağı	Akgün Mah. Zafer Sk. No:62
Fotoğraf 21	Kapı Tokmağı	Mustafa Şapçı Sk. No:39
Fotoğraf 22	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. 146. Sk. No: 11
Fotoğraf 23	Kapı Tokmağı	Zaferiye Mah. No:38
Fotoğraf 24	Kapı Tokmağı	Ahmet Atay Sk. No:69

2. Kapı Halkaları

Fotoğraf 25	Kapı Halkası	Kenan Evren Mah. 25.Sk. No:8
Fotoğraf 26	Kapı Halkası	Akgün Mah. Abdurrahman Özer Sk. No:18
Fotoğraf 27	Kapı Halkası	Ahmet Atay Sk. No:4
Fotoğraf 28	Kapı Halkası	Zaferiye Mah. 98. Sk. No:6
Fotoğraf 29	Kapı Halkası	Akgün Mah. No:7
Fotoğraf 30	Kapı Halkası	Akgün Mah. Abdurrahman Özer Sk. No:30

Fotoğraf 31	Kapı Halkası	Akgün Mah. Abdurrahman Özer Sk. No:20A
Fotoğraf 32	Kapı Halkası	Akgün Mah. Abdurrahman Özer Sk. 10

3. Kapı Tokmak ve Halkaları

Fotoğraf 33	Kapı Tokmak ve Halkası	Akgün Mah. 94. Sk. No:10
Fotoğraf 34	Kapı Tokmağı ve Halkası	Akgün Mah. 95. Sk. No: 26
Fotoğraf 35	Kapı Tokmağı ve Halkası	Akgün Mah. 95. Sk. No:4
Fotoğraf 36	Kapı Tokmağı ve Halkası	Akgün Mah. 95. Sk. No:16
Fotoğraf 37	Kapı Tokmağı ve Halkası	Zaferiye Mah. 145. Sk. No:27